

कक्षा : दशमी
संस्कृतम् (कोड संख्या -122)
अङ्कयोजना - 2018-19

समय: – होरात्रयम्

सम्पूर्णाङ्काः – 80

अवधातव्यम् -

1. अस्याम् अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति । प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति ।
2. अनुच्छेदे श्लोके वा आधारिताः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति । अतः विद्यार्थिनः अनुच्छेदे प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाची-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति । तदर्थम् अङ्काः देयाः । यदि विद्यार्थिनः उत्तरदान-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
3. त्रुटिपूर्णावर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
4. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः ।
5. 'ख' खण्डे (रचनात्मक-कार्ये) वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम् । अतः आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः ।
6. यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय यत्र अधिकाः अङ्काः दातुं शक्यन्ते तादृशानां प्रश्नानां मूल्याङ्कनं करणीयम् । यथा चित्रवर्णने पञ्चवाक्यानां लेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि सप्तवाक्यानि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथम-पञ्चवाक्यानां न अपितु यानि वाक्यानि उत्तमानि सन्ति तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम् ।
7. प्रश्ननिर्माणस्य प्रश्ने ½ अङ्कः वाक्यलेखनाय अस्ति, ½ अङ्कश्च प्रश्नवाचकचिह्नाय । परं सम्यक्-प्रश्ननिर्माणं तदा एव प्रश्नवाचकचिह्नस्य कृते अङ्काः प्रदेयाः ।)

प्रश्नसङ्ख्या	खण्डः	अङ्काः
	'क' खण्डः अपठित-अवबोधनम्	10 अङ्काः
1.	अ एकपदेन उत्तरत – (i) धनिकयोः (ii) धनिकः (iii) न्यायालयम् (iv) लक्षं रूप्यकाणि / लक्षरूप्यकाणि	½×4=2

	<p>(v) धनस्यूतम्</p> <p>ब पूर्णवाक्येन लिखत</p> <p>(i) धनिकः न्यायाधीशम् अवदत्- भोः ! मत्सदृशाः लक्षरूप्यकाणां दातारः दुर्लभाः एव ।</p> <p>(ii) न्यायाधीशः धनिकम् अवदत्- लक्ष-लक्षरूप्यकाणां दातारः कदाचित् अन्ये अपि भवेयुः परन्तु लक्षरूप्यकाणां निराकर्तारः मत्सदृशाः अन्ये विरलाः एव । अतः कृपया गच्छतु । न्यायस्थानं मलिनं मा करोतु ।</p> <p>(iii) एकः धनिकः अचिन्तयत् –अहं लक्षं रूप्यकाणि न्यायाधीशाय उत्कोचरूपेण ददामि इति ।</p> <p>स यथानिर्देशम् उत्तरत</p> <p>(i) (ग) आस्ताम्</p> <p>(ii) (ख) धनिकः</p> <p>(iii) (ख) धनिकः</p> <p>(iv) (क) धनिकाय</p> <p>(v) (ख) क्रुद्धः</p> <p>द अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत</p> <p>न्यायाधीशः / प्रामाणिक-न्यायाधीशः अथवा अन्यः अपि कश्चित् उपयुक्तशीर्षकः भवितुम् अर्हति ।</p>	<p>1x2 = 2</p> <p>1x4=4</p> <p>2</p>
	<p style="text-align: center;">‘ख’ खण्डः</p> <p style="text-align: center;">रचनात्मक-कार्यम्</p>	<p>15 अङ्काः</p>
2.	<p>2. पत्र-लेखनम्</p> <p>(i) प्रेरणे</p> <p>(iii) पर्यावरणदिवसः</p> <p>(v) आरोपणे</p> <p>(vii) मार्गम्</p> <p>(ix) प्रशंसाम्</p> <p>(ii) सस्नेहम्</p> <p>(iv) उत्साहिताः</p> <p>(vi) हरीतिमा</p> <p>(viii) आरोपितवन्तः</p> <p>(x) वातावरणस्य</p>	<p>½x10 =5</p>
3.	<p>चित्रवर्णनम्</p> <p>अत्र छात्रेभ्यः संक्षिप्तवाक्यरचना अपेक्षिता वर्तते । केवलं वाक्यशुद्धिः द्रष्टव्या ।</p>	<p>2x5=10</p>

	<p>अस्य प्रश्नस्य प्रमुखम् उद्देश्यं वाक्यरचना अस्ति । वाक्यं दीर्घम् अस्ति अथवा लघुः इति महत्त्वपूर्णं नास्ति । प्रतिवाक्यम् एकः अङ्कः भावस्य कृते एकः अङ्कः च व्याकरणदृष्ट्या शुद्धतानिमित्तं निर्धारितः अस्ति। मञ्जूषायां प्रदत्ताः शब्दाः सहायतार्थं सन्ति । छात्रः तेषां वाक्येषु प्रयोगं कुर्यादेव इति अनिवार्यं नास्ति । छात्रः स्वमेधया अपि वाक्यानि निर्मातुं शक्नोति । मञ्जूषायां प्रदत्तानां शब्दानां विभक्ति-परिवृत्य अपि वाक्यनिर्माणं शक्यते ।</p> <p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>अनुच्छेदलेखनम् अयं विकल्पः सर्वेभ्यः अस्ति । छात्राः मञ्जूषायां प्रदत्तानां शब्दानां विभक्ति-परिवृत्य अपि वाक्यनिर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति । अतः अङ्काः देयाः। अस्मै प्रश्नाय अपि १० अङ्काः निर्धारिताः सन्ति । प्रत्येकं वाक्यनिमित्तम् अङ्कद्वयम् इति।</p>	
	'ग' खण्डः अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	25 अङ्काः
4.	<p>सन्धि / सन्धिच्छेदः</p> <p>(i) <u>ने</u> + <u>अनम्</u> (ii) पिपासाकुलः (iii) <u>अनु</u> + <u>छेदम्</u> (iv) शरीरस्थो महान् (v) जागरूकोऽहम्</p> <p>(पूर्णतया अङ्काः न न्यूनीकरणीयाः, अंशतः अङ्काः देयाः।)</p>	1×4=4
5.	<p>समासः / विग्रहः</p> <p>(i) (ख) रामलक्ष्मणौ (ii) (ग) सङ्कटम् आपन्नम् (iii) (ख) जलस्य अभावः (iv) (क) अविवेकः (v) (क) नीलं गगनम्</p> <p>(अस्मिन् प्रश्ने यदि छात्राः केवलम् उत्तराणि लिखन्ति तदा अपि पूर्णाः अङ्काः देयाः।)</p>	1×4 = 4

6.	<p>प्रकृति-प्रत्ययः</p> <p>(i) (ख) स्मृ + तव्यत् (ii) (ग) शक्तिमान् (iii) (ग) योग + इनि (iv) (क) प्रसन्ना (v) (ग) महत् + त्व</p> <p>(अस्मिन् प्रश्ने यदि छात्राः केवलम् उत्तराणि लिखन्ति तदा अपि पूर्णाः अङ्काः देयाः ।)</p>	1×4=4
7.	<p>वाच्यपरिवर्तन -</p> <p>(i) आगम्यते (ii) तैः (iii) संस्कृतम्</p> <p>(अस्मिन् प्रश्ने यदि छात्राः केवलम् उत्तराणि लिखन्ति तदा अपि पूर्णाः अङ्काः देयाः ।)</p> <p>अथवा</p> <p>(क) बालकेन ग्रामः गम्यते । (ख) अर्कः लेखौ लिखति । (ग) युवकैः चित्राणि दृश्यन्ते ।</p>	1×3=3
8.	<p>समयः -</p> <p>(क) सार्ध-पञ्चवादने (ख) सपाद-षड्वादने (ग) पादोन-अष्टवादने (घ) द्विवादने (ङ) सार्ध-अष्टवादने</p>	½×4=2
9.	<p>अव्ययानि-</p> <p>(क) एव (ख) तदा (ग) नूनम् (घ) पुरा (ङ) किमर्थम्</p>	1×4 =4

10.	<p>अशुद्धि-संशोधनम् -</p> <p>(क) खादति (ख) श्वः (ग) तत् (घ) वयम् (ङ) गच्छति</p>	1×4=4
	<p>'घ' खण्डः पठित-अवबोधनम्</p>	30 अङ्काः
11.	<p>गद्यांशः</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत ।</p> <p>(क) स्व-गात्रेषु / गात्रेषु (ख) दानशालासु (ग) बहुधनलाभेन</p> <p>ब. पूर्णवाक्येन उत्तरत -</p> <p>(क) राज्ञः स्वेषु गात्रेष्वपि निरासक्तिं विज्ञाय सकलं ब्रह्माण्डं व्याकुलं सञ्जातम् । (ख) अर्थिनां विरलसंख्यां विलोक्य राजा अचिन्तयत् –“मम अर्थिनस्तु धनलाभमात्रेण सन्तोषं भजन्ते । नूनं ते दानवीराः सौभाग्यशालिनः यान् याचकाः शरीरस्य अङ्गानि अपि याचन्ते ”।</p> <p>स. भाषिककार्यम् -</p> <p>(i) (ख) राज्ञे (ii) (ग) राजा (iii) (क) याचकानाम् (iv) (क) याचन्ते (v) (ख) ज्ञात्वा</p>	<p>1×2=2</p> <p>2×1=2</p> <p>½×4=2</p>
12.	<p>पद्यांशः</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत -</p> <p>(i) वायोः / वायोरिव (ii) मनः</p>	1×2 =2

	<p>(iii) कृष्णम्</p> <p>ब. पूर्णवाक्येन उत्तरत -</p> <p>(क) अस्मिन् श्लोके अर्जुनः कृष्णं सम्बोधयति ।</p> <p>(ख) मनसः निग्रहं अर्जुनः सुदुष्करं मन्यते।</p> <p>स. निर्देशानुसारम् उत्तरत -</p> <p>(i) (स) मनसे</p> <p>(ii) (ब) मन्ये</p> <p>(iii) (ब) मनः</p> <p>(iv) (स) सुदुष्करम्</p> <p>(v) (अ) प्रमाथि</p>	<p>2x1=2</p> <p>1/2x4=2</p>
13.	<p>नाट्यांशः</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत ।</p> <p>(क) द्रौणिना / द्रौणपुत्रेण / अश्वत्थाम्ना</p> <p>(ख) पापकर्मा / पापी</p> <p>(ग) द्रौपदी</p> <p>ब. पूर्णवाक्येन उत्तरत ।</p> <p>(क) युधिष्ठिरः, भीमः द्रौपदी च पुत्रसन्तप्ताः आसन् ।</p> <p>(ख) वीरजननी/द्रौपदी शोचितुं न अर्हति।</p> <p>स. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत -</p> <p>(i) (ग) शोकः</p> <p>(ii) (ख) द्रौपद्यै</p> <p>(iii) (क) पापकर्मा</p> <p>(iv) (ख) धैर्यम्</p> <p>(v) (ख) अग्निः</p>	<p>1x2 = 2</p> <p>2x1=2</p> <p>1/2x4=2</p>
14.	<p>प्रश्ननिर्माणम् । (1/2 अङ्कः वाक्यलेखनाय अस्ति, 1/2 अङ्कश्च प्रश्नवाचकचिह्नाय ।</p> <p>(परं सम्यक्-प्रश्ननिर्माणं भवति तदा एव प्रश्नवाचकचिह्नस्य कृते अङ्काः प्रदेयाः)</p> <p>(क) केन</p> <p>(ख) कति</p> <p>(ग) कुत्र / कासु</p>	<p>1x4=4</p>

	(घ) कदा / कस्मिन् (ङ) कस्य	
15.	<p>मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखितश्लोकद्वयस्य अन्वयं पूरयत -</p> <p>I. अन्वयः- (i) भारति (iii) वृद्धिम्</p> <p>II. अन्वयः - (i) एषा (iii) अत्र</p> <p>III. अन्वयः - (i) क्रमशः (iii) धनस्य</p>	<p>अन्वयं पूरयत - (ii) अपूर्वः (iv) सञ्चयात् (ii) अधुना (iv) मोदन्ताम् (ii) विद्यानाम् (iv) हेतुः</p> <p>$\frac{1}{2} \times 4 = 2$ $\frac{1}{2} \times 4 = 2$</p>
16.	<p>अधोलिखितानां कथनानां समुचितं भावं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत -</p> <p>1. (क) श्रुत्वा 2. (ख) अलौकिकम् 3. (ग) सदाचरणम् 4. (ख) चतुर्थांशम् 5. (ख) त्याज्यम्</p>	$1 \times 4 = 4$

--000-----0000-----000000-----0000-----000--